

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВУ

Л - я

Том II

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО

ТОМ II

Редактор Веселина Ангелова

Дизайн Калоян Чобанов

Компютърна обработка Дани Виденова, Мартин Радулов

Делова седмица Консулт
София 2011

ISBN 978-954-91950-5-7

Автори

доц. д-р Васил Божков
Васко Райчев, регистриран одитор
проф. д-р Георги Илиев
Даниела Дурина, регистриран одитор
Евгени Рангелов, магистър по финанси
Иван Дочев, регистриран одитор
д-р Иван Златков, регистриран одитор
дл. ас. Людмила Дончева
доц. д-р Надя Костова, регистриран одитор
доц. д-р Росица Колева
доц. д-р Силвия Трифонова
проф. д-р Стоян Стоянов, регистриран одитор
Теодора Рунска, регистриран одитор
доц. д-р Христина Колева, регистриран одитор

Научни редактори

проф. д-р Стоян Дурин, регистриран одитор
ст.н.с. д-р Живко Б. Бонев, регистриран одитор

Рецензент

проф. д-р Стоян Дурин, регистриран одитор

Ръководител на проекта

Юра Шишкова

УЧАСТИЕ НА АВТОРИТЕ

доц. д-р Васил Божков – термини с букви У и Ф

Backo Райчев, регистриран одитор – термини с букви А, М и Н

проф. д-р Георги Илиев – термини с буква Р – от Рабат до Развойна дейност, биографии на проф. д-р Величко Нанков, проф. Васил Тодоров, проф. Господин Тошев, проф. Димитър Спасов

Даниела Дурина, регистриран одитор – наименование на термините на английски език

Евгени Рангелов, магистър по финанси – термини с буква С

Иван Дочев, регистриран одитор – термини с буква Р – от Разграничими активи и пасиви до Рубрика

д-р Иван Златков, регистриран одитор – термини с буква Т

зл. ас. Людмила Дончева – термини с буква П – от Приключване на отчетен период до Пътен лист

доц. д-р Надя Костова, регистриран одитор – термини с буква Х

доц. д-р Росица Колева – термини с буква П – от Полуфабрикат до Признаци за обезценка

доц. д-р Силвия Трифонова – термини с буква П – от Падеж до Плаващ лихвен процент

проф. д-р Стоян Стоянов, регистриран одитор – биографии на проф. Снежана Башева, проф. Светослав Минчев, проф. д-р Огнян Симеонов, проф. д-р Бисер Славков, проф. д-р Трифон Трифонов, проф. д-р Кръстю Чуков

Теодора Рунска, регистриран одитор – термини с буква О

доц. д-р Христина Колева, регистриран одитор – термини с букви Ц, Ч, Ш, Щ, Ю и Я

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗА

Световна при това. Рухнаха имена емблеми – на банки, фондове, компании – автомобилни, самолетни, издателски – с вековна история. В такова едно време всички свиват разходите. Логиката повеляващо да го направим и ние, но издателството „Делова седмица Консулт“ не можеше да спре – казали Веднъж А (до K), трябващо да стигнем до Я.

Имената на тези, които като истински ренесансови луде се ангажираха (и за втория том), са на титулната страница. Ако някога в последните 20 години интелектуалици (при това финансисти) са работили на ползу рода – това са те. Преподаватели в най-престижните университети, одитори от първата редица на гилдията, добри теоретици – те извършиха целия този труд за уникалното за България издание, което вече е у вас.

Сигурна съм, че ползвайки втория том на енциклопедията, и най-големият специалист ще открие полезното за своята дейност. Твърдя го, защото признати световни консултанти и чуждестранни инвеститори го заявяваха, очаквайки втория том. Оценката им е, че енциклопедията ги улеснява при интерпретирането на счетоводни термини в техния бизнес. Вторият том на Енциклопедията по счетоводство – от А до Я, прибавя нови над 1000 термина. Представянето им е съобразено със съвременната нормативна уредба по счетоводство. Както и в първия том (от A до K), са разработени най-значимите термини, за да се подпомага процесът на уеднаквяване на терминологията на счетоводството в практиката. Също така всеки термин е представен с наименованието си на английски език.

Енциклопедия по счетоводство по време на криза – това въсъщност внася нотка на оптимизъм. Доказва, че дефицитът на пари невинаги означава дефицит на наука. Защото от времето на Лука Пачиоли до днес и занапред счетоводството ще бъде най-точната мяра за бизнеса.

Юра Шишкова

Междувременно към имената на българските професори, работещи в тази област, се прибавиха още две – на проф. Георги Илиев от СА „Д. А. Ценов“ в Свищов и на проф. Снежана Башева от УНСС в София.

Denoba[®]
cefnwya

Λ

Либор (LIBOR – London Inter Banking Offered Rate). Референтен (усреднен, индикативен) дневен лихвен курс, базиран на Лондонския междубанков пазар за необезпечени краткосрочни пласирания, даващ представа за цената на парични финансови необезпечени средства към определен момент. Либор се определя ежедневно към 11:00 часа английско време от информационната корпорация Томас Ройтерс и се публикува малко след това от Британската банкова асоциация (British Banker's Association – BVA), която е и инициаторът за създаването на Либор в средата на 80-те години. Поради това пълното му название е BVA LIBOR. За определянето му се използва информация, предоставена от представителен брой конкретно определени банки за предлаганите и приемани лихви по срочни депозити (от свръхкраткосрочни до едногодишни) в дадена валута. Λ се изчислява за 10 валути, включително всички доминиращи валути на международните пазари – долар на САЩ, лорд, британски паунд, швейцарски франк, японска юена и др. Стриктно погледнато, Λ не е действителен, а само индикативен лихвен процент, тъй като представлява усреднена цена на десетки индивидуални лихвени проценти за паричните фондове в дадена валута и то към един свръхкратък момент. Поради тази му характеристика Λ обикновено се използва като референтна база за определяне на лихвени проценти по индивидуални договори за сделки с финансови инструменти от широк диапазон – от обикновени кредити до фючърси, форварди, лихвени суапове, облигационни инструменти и т.н. Възникването на Λ е предизвикано от силно разрастващата се търговия с финансови инструменти и необходимостта от надеждна референтна база, към която да се измерват техните индивидуални рискове. Λ се отнася изключително до междубанковия пазар в Лондон и поради това не може да се счита за глобален индекс или измерител на цената на финансовите инструменти. Въпреки това поради своята достъпност, представителност и значимост се използва широко в глобален мащаб.

Лизинг (lease). Договор за отдаване за ползване по наем на материални или (рядко) финансови

активи за ползване срещу заплащане за определен срок. Страна по лизинговия договор са лизингодател и лизингополучател. Лизингодателят притежава правата на собственост и разпореждане с активи, които отдава на лизингополучателя за ползване. Λ може да приема различни форми – от най-елементарното краткосрочно отдаване на актив за ползване под наем до сложни схеми, които по своята същност представляват дългосрочно обезпечено финансиране на сделка за продажба, съответно купуване на активи – предмет на сделката за лизинг. Λ е широко разпространен начин за осъществяване на сделки по отдаване на активи. Неговото предимство е, че не изисква закупуване на активи в началото на сделката. Поради това предоставя на лизингополучателя, ползвателя на активи, възможността на разпределено във времето финансиране на лизинговата сделка. От гледна точка на същността на лизинговата сделка и свързаното с това прехвърляне на риска и изгодите от собствеността на активи Λ се делят на финансови (или капиталови) и оперативни. Финансов Λ е този, при който лизингодателят по същество прехвърля всички рискове и изгоди, произтичащи от собствеността на активи, на лизингополучателя, независимо че формално, чисто правно погледнато, собствеността обикновено остава у лизингодателя като гаранция, обезпечаваща изпълнението на договора от лизингополучателя. Поради това финансите Λ обикновено се отнасят за период, който ако не съвпада, до голяма степен се доближава до срока на икономическия живот на активи. **Пример.** *Финансов лизинг е договор за отдаване на моторно превозно средство, при който срокът на лизинга е приблизително равен на полезния живот на моторното превозно средство и в края на лизинговия период активът не подлежи на връщане на лизингодателя.* По своята същност финансовият Λ е сделка за покупко-продажба на изплащане, при която срокът се доближава до икономическия срок на ползване на активи, лизингодателят осигурява финансирането на сделката, а лизингополучателят чрез плащане на периодичните лизингови вноски едно-

временно изплаща продажната цена и стойността на финансирането (кредита). Ако в една класическа сделка за покупко-продажба на актив, при която купувачът се финансира с наеми средства, участват 3 субекта – продавач, купувач и банка, която предоставя на купувача кредит срещу лихва и изплаща договорената цена на продавача, при лизинга продавачът финансира сделката, при което отнада необходимостта от банка кредитор. Поради това при А е необходимо да се разграничи онази част от цената на сделката, която се отнася до цената на придобиване на актив, от другата ѝ част, която представлява цената на финансирането (лихвата). Така определени, двата елемента на стойността на сделката дават възможност на лизингополучателя да заприходи актив в момента на получаването му като свой собствен актив, а лихвеният компонент да се отчита равномерно през периода на договора като финансов разход. Всеки лизингов договор, който не отговаря на критериите за финансов, се счита за оперативен лизинг. Срокът на този вид договори обикновено е значително по-кратък от полезния живот на активи и в практиката се наричат обикновени наемни договори. Активът, обект на оперативен лизинг, по същество остава собственост на лизингодателя и заплащаната наемна цена от лизингополучателя е текущ оперативен приход за първия и текущ оперативен разход за втория. **Пример.** Наемането на имот или част от имот за ползване като офис, жилище, склад и др. подобни цели за определен период (месец, тримесечие, година), за което се плаща фиксирана наемна цена. При дефинирането на даден А като оперативен или финансов следва да се анализира неговата икономическа същност, независимо от правната му форма (т.нр. подход на предимство на съдържанието пред формата). Например въпреки че при финансия А обикновено собствеността официално се прехвърля на лизингополучателя в края на лизинговия период, а при оперативния А няма такова прехвърляне, възможно е даден А да бъде класифициран като финансов дори в края на периода да няма прехвърляне на собственост, а

макар и в редки случаи друг да бъде определен като оперативен, гори да има такова прехвърляне. Водещият критерий би трябвало да бъде степента на прехвърляне (съответно задържане) на риска от държането и ползването на активи, а не правната форма на сделката. Представянето на лизинговите договори във финансовите отчети на предприятията се ръководи от принципа за предимство на съдържанието пред формата и отчита същностните характеристики на лизинговата сделка. При оперативния А предприятието лизингодател продължава да отчита съответния актив във финансовите си отчети, като съответно начислява и разходи за амортизация, ремонт, подобрения и т.н. Лизингодателят отчита получените наемни плащания като приходи за съответния период, за който се отнасят. Съответно лизингополучателят не представя получения наем актив в своите финансови отчети, а наемните плащания се отчитат като разход за периода на ползване на активи. Представянето на финансия А във финансовите отчети е значително по-сложно. За целта договорът за финансов А се подлага на анализ, за да бъде установен реалният му срок, както и елементите на лизинговите плащания. В резултат на това се определят двата основни финансови компонента – цената на придобиване на активи и цената на финансирането на това придобиване, като за целта се използват подходящи сконтови техники. На тази база лизингополучателят отчита лизингования актив като придобит, собствен, а разходите за финансирането на сделката като финансови разходи – равномерно на систематична база през периода на лизинговия договор. Лизингодателят, от своя страна, отчита А като сделка за продажба на активи със разсрочено плащане, при което неплатената част от цената на сделката се представя като вземане, а финансият компонент на лизинговите плащания – като финансови приходи равномерно на систематична база през периода на А.

Лизинг с клауза за продажба (sales-type lease). Лизингов договор, който съдържа клауза за

прехвърляне на собствеността върху лизингования актив от лизингодателя към лизингополучателя в края на лизинговия договор.

Лизинг, финансиран със заем (leveraged lease). Лизингов договор, при който лизингодателят придобива активи в момента и за целите на отдаването му на лизингополучателя, при който придобиването се финансира от трета страна чрез банкъв или друг заем.

Лизингов договор (lease contract/agreement) (виж Лизинг).

Лизингов актив (leased asset). Актив, който е предмет на лизингов договор.

Лизингова вноска (lease payment/installment). Единично плащане по лизингов договор на определен период и в определен срок.

Лизингови плащания (lease payments). Плащанията, дължими по време на срока на лизинговия договор, които обикновено са гарантирани от лизингополучателя.

Лизингодател (lessor). Страна по лизингов договор, която предоставя притежаван от нея актив на друга страна (лизингополучател) за ползване за срока на договора.

Лизингополучател (lessee). Страна по лизингов договор, която получава от другата страна (лизингодател) актив за ползване за срока на договора.

Ликвидност (liquidity). Λ има различни измерения в зависимост от контекста на употребата на термина и гледната точка. Ликвидността има непосредствено отношение към наличните пари, които са най-масовото, предпочитано и разпространено средство за уреждане на взаимоотношенията във връзка с търговски и финансови сделки и най-просто казано изразява способността или степента на набавяне на необходимите парични средства за осъществяване на сделки и уреждане на взаимоотношения-

та, възникващи от тях. В най-широк смисъл Λ е съвкупността от условия и обстоятелства, които определят възможността да се продаде актив или група активи във всеки един момент, без да загубят значителна част от стойността си и без понасянето на допълнителни загуби за държателя им. В този смисъл съдържанието на актив е ликвиден, ако едновременно и във всеки един момент съществува достъпен пазар за неговата реализация на цена, която осигурява възвръщаемост на активи. От гледна точка на тази дефиниция наличните парични средства във валутата на съответния пазар са активи с абсолютна ликвидност, а ликвидността на всеки друг актив се измерва съобразно възможността да се продаде обърнати в парични средства във всеки един момент. От гледна точка на пазарите съдържанието на пазар е ликвиден, ако е достъпен и във всеки един момент за него има достатъчно количество потенциални продавачи и купувачи. В по-тесен смисъл Λ е показател за способността на предприятието да посреща финансовите задължения според техните надежди. За измерване на Λ на предприятието съществува методика за определяне на съотношения между различни групи активи и пасиви, които са индикативни за различните степени на способността на предприятието да посреща задълженията си съобразно срока на техния надежд. В най-тесен, конкретен смисъл – Λ е качеството на съдържанието на актив да бъде преъдърнат в налични пари във всеки един момент, като от това да не бъдат претърпяни съществени загуби или разходи (виж ликвиден актив). В широк контекст – Λ е показател за способността на предприятието да посреща своите задължения във всеки един момент. Поддържането на определена маса ликвидни активи дава възможност на предприятието да осъществява дейността си гладко и без сътресения. Поради това управлението на Λ на предприятието е изключително важна административна функция. Неспособността на предприятието да осигури необходимите парични средства за уреждане на задълженията с настъпил надежд води до ликвидни затруднения, ликвидна криза, неплатежоспособност и несъстоя-

Denoba[®]
cefnwya

M

Мажоритарен дял (controlling interest). Съвкупността от притежаваните акции или дялове в дружеството с ограничена отговорност, която осигурява на притежателя ѝ контрол върху дружеството. В огромното мнозинство от случаите МД осигурява от притежанието на половината плюс една от акциите или дяловете от канулата на предприятието (*виж Дял мажоритарен*).

Малко предприятие (small enterprise). Предприятие, което според Закона за малки и средни предприятия отговаря на следните критерии: средносписъчен брой на персонала по-малък от 50 души и годишен оборот, който не превишава 19 500 000 лв., и/или стойност на активите, която не превишава 19 500 000 лв. При изчисляване на стойностите се взема предвид дали предприятието е независимо, дали е предприятие партньор или е свързано предприятие. От глендна точка на Закона за счетоводството МП е това, което прилага т.нар. облекчена форма на финансова отчетност. Това са предприятията, които в текущата или в предходната година не надвишават показателите на гфа от следните критерии: 1. балансова стойност на активите към 31 декември – 1,5 млн. лв.; 2. нетни приходи от продажби за годината – 2,5 млн. лв.; 3. средна численост на персонала за годината – 50 души. При определяне статута на едно новообразувано предприятие като прилагащо облекчена форма на финансова отчетност се вземат стойностите на тези критерии само за годината на възникване.

Малицистично участие (minority interest) (виж Дял миноритарен).

Марж (margin). Разлика, диференциал между гфа стойностни величини, която представля постигнат или очакван резултат от сделка, действие, дейност или оценка (ценови марж). Терминът има широко разпространение във финансите, като в зависимост от приложението си има специфични значения. Във финансовата отчетност с М се обозначава печалбата или загубата на различни нива на отчитане (*виж Марж на печалба-*

ma).

При представянето на дейността на банките с М се обозначава разликата между лихвените приходи и лихвените разходи за определен период, а по отношение на финансово то им състояние – разликата между среднопретеглената лихва на активите минус среднопретеглената лихва на пасивите към даден момент. С М се обозначава и разликата между продажната и покупната цена на дадена стока или на продадените за определен период стоки. В терминологията на финансовите пазари М е обезпеченето, което сържателят на финансова инструмент следва да предостави при някои сделки с финансови инструменти (т.нар. къси продажби, при които инструментът се взема под наем, или при сделки с деривативни финансови инструменти).

Марж на печалбата преди данъчно облагане (profit margin before taxation). Нетният марж на печалбата, измерен като разликата между всички приходи и печалби и всички разходи и загуби преди данъчното облагане.

Марж на продажбите (sales margin). Брутният марж на печалбата, измерен като разлика между приходите от продажби и разходите за дейността (преди административните и финансовите разходи).

Маржинален разход (marginal expense) (виж Пределен разход).

Маркетинг (marketing). Управленска и организационна функция и съответната ѝ дейност на едно търговско дружество или друга организация, занимаваща се с търговска дейност, която има за предмет и цел увеличаване на ползите, които дружеството получава при осъществяване на дейността по продажбите на стоки и/или услуги. М също се описва като съвкупност от политики, процеси и дейности по отношение на съществуващите и потенциалните клиенти на дружеството с цел едновременно увеличаване на стойностите, които клиентите получават в резултат на търговската дейност и на ползите за дружеството. М е функция, която с разви-

тието на конкуренцията и пазара придобива все по-важно значение при управлението на предприятието. Съответно, маркетинговата стратегия е интегрална част от цялостната стратегия за развитието на предприятието като основа на бизнес планирането и бюджетирането.

Маркет мейкър (market maker). Компания, най-често банка или финансова брокер, която сържи определено гарантирano количество от даден финансова инструмент или борсова стока, като във всеки един момент оферира цена „купува“ и „продава“ на съответните пазари на държания инструмент или стока. Ролята на ММ е да осигуряват непрекъсната ликвидност на пазара на дадения инструмент или стока, така че да прави възможна търговията във всеки един момент между отварянето и затварянето и намалява до минимум волатилността на пазарите. Без ММ борсите не биха могли да изпълняват ролята на активен непрекъснато досъщлен пазар. С гарантирането на количеството, което сържи, ММ поема риск, който се компенсира от печалбата, която като правило той получава от спреда между цената продава и купува. Взаимоотношенията между ММ и емитентна на финансовите инструменти се ureжда с договор по ред и правила, определени от съответната борса или борсов регулатор.

Маса на несъстоятелността (mass of bankruptcy). Масата на несъстоятелността представлява цялото или част от имуществото на търговец, което служи за удовлетворяване на кредиторите. МН е елемент от търговската несъстоятелност, която е процес на удовлетворяване на кредиторите на търговец, който е изпаднал в положение да не може да посреща и погасява задълженията си (състояние на неплатежоспособност). Тя обхваща имуществени права на предприятието, съществуващи към датата на решението за откриване на производство по несъстоятелност, както и имуществени права, придобити след датата на решението за откриване на производство по несъ-

стоятелност. Не всяка неплатежоспособност води до несъстоятелност, но всяка несъстоятелност е предшествана или е причинена от неплатежоспособност. МН подлежи на установяване, при което имуществото подлежи на физическо локализиране и оценка. Управлението на МН е процес, който се осъществява от синдик под надзора на кредиторите. МН се установява към определен момент, към който кредиторите предявяват вземанията си. Процесът завършва с „осребряване“ (превръщането ѝ в парични средства чрез продажба) на МН и разпределението ѝ на кредиторите.

Масова приватизация (mass privatization). Метод за приватизация, при който собствеността на държавни предприятия се разпределя между голям брой индивидуални нови собственици безвъзмездно или при минимални плащания. Масовата приватизация се осъществява чрез предоставяне на т. нар. ваучери или купони, които дават право на придобиване на определена стойност акции. МП е приватационен метод, чрез който се постига сравнително бързо установяване и раздвижване на капиталовия пазар в страни, където такъв не е съществувал. Счита се също така, че МП внася елемент на справедливост в процеса на раздържавяване поради презумпцията, че всеки гражданин през периода на плановата, непазарна икономика по някакъв начин е допринесъл за изграждането и развитието на държавната собственост върху предприятието. Обикновено получателите на собственост в резултат на МП впоследствие бързо се освобождават от нея, което позволява постепенното уедряване и консолидиране на собствеността в други собственици, най-често инвестиционни фондове. Недостатък на МП е пропускането на възможността държавата да получи приходи от раздържавяването на активите, което се случва при касовата приватизация, проведена чрез търгове или конкурси. Друг недостатък на МП е пропускането на възможността да се избере стратегически инвеститор за съответното приватизирано предприятие и свързаното с това забавяне в неговото преструктуриране и промяна в управле-

нието му. Опитът на редица страни в Централна и Източна Европа също така показва, че в редица случаи като последствие от МП предприятието попада в ръцете на спекулативни инвеститори с краткосрочни инвестиционни хоризонти, което често води до фалити на предприятията. В България МП беше проведена през 1995-1996 година, като по този начин бяха частично или напълно раздържавени редица предприятия. Схемата предвиждаше индивидуалните инвестиции да бъдат консолидирани в т. нар. приватизационни фондове, които подлежат на регулации и контрол. Впоследствие приватизационните фондове бяха преобразувани в обикновени инвестиционни дружества или финансови холдинги, осъществяващи дейността си по силата на общото търговско законодателство.

Математически резерви (mathematical reserves). Прогнози, представляващи задължения на застрахователно предприятие. МР при живото-застраховането отразяват вероятността за настъпване на плащания по действащи политики към датата на баланса, които се определят и начисляват за настъпили, но неизплатени към датата на баланса щети и които подлежат на изплащане в следващи отчетни периоди. МР се определят от експерти, наречени акумулери, като при определянето им се разработват и включват предположения и статистически методи, за да се отчетат плащанията за щети, които макар и да са настъпили към датата на определянето на МР, все още не са предявени от държателя на полциата резерви на застрахователно предприятие, които следва да покрият разходите за изплащане на обезщетения по застрахователните договори в бъдещи периоди. МР са счетоводно задължение и се посочват като особен вид на състав в баланса на застрахователното предприятие. Тъй като се отнасят до възникване на основания за изплащане на обезщетения на застрахованите лица в бъдещи периоди, определянето на МР е въпрос на сложни математически изчисления, които обуславя и наименование им. Като база при определянето на МР служи анализ на статистическа ин-

формация, поддържана от предприятието за възникнали застрахователни събития през минали периоди, които съответстват на риска, съдържащ се в издадените застраховки.

Материален актив (tangible asset). Нефинансов актив, който има материална, т.е. физическа субстанция. Наричат се още осезаеми. МА са земи, сгради, машини, съоръжения, оборудване и обзавеждане, транспортни средства, суровини, материали, стоки, продукция, амбалаж и др. подобни. Финансовите активи не са материални. В противовес на МА нематериалните активи също са нефинансови активи, които обаче нямат физическа субстанция (*виж Нематериални активи*).

Материален запас (inventory). Също стоково-материален запас – краткотрайни материални активи, които са елемент от производствения или търговски цикъл на предприятието. Такива са суровини, материали, стоки, продукция, амбалаж и др. подобни. За целите на финансово-то отчитане материалните активи се оценяват по по-ниската от историческата им цена или нетната реализуема стойност към датата на баланса.

Материален капитал (material capital). Елемент от концепцията за поддържане на капитала, алтернатива на финансия капитал в контекста на финансово-то отчитане и изготвянето и представянето на финансова информация. При концепцията за МК капиталът на предприятието се изразява в подходящи материални единици – производствен капацитет, или други подобни, при което капиталът нараства. Тоест предприятието отчита печалба в случаите, когато, измерени по съответния начин, тези материални единици са се увеличили или се намаляват (отчита зауба), когато са се намалили.

Материална отговорност (liability for damages). Елемент на имуществената отговорност на физическо лице, наето по трудов договор, относно активи на предприятието, които

са му предоставени за съхранение, употреба, разходуване и отчитане. Обект са парични или материални ценности, а самата материална отговорност се отнася до увреждането или загубата (липсата) на тези ценности, което лицето е причинило на работодателя по небрежност при или по повод изпълнението на трудовите си задължения. Отговорността на МОЛ спрямо работодателя е ограничена: 1. в размер на вредата, но не повече от трикратния размер на уговореното месечно трудово възнаграждение; 2. за липса – в пълен размер, заедно със законните лихви от деня на причиняването на щемата, ако това не може да се установи – от деня на откриването на липсата.

Материално отговорно лице (liable person). Физическо лице, наето по трудов или сходен договор, на което са предоставени активи на предприятието за съхранение, употреба, разходуване и отчитане. МОЛ носи материална отговорност за вредите, които е причинило на работодателя по небрежност при или по повод изпълнението на трудовите си задължения.

Матуритет (maturity) – надежд. Матуритетът е срокът, на който дългов финансовый инструмент следва да бъде уреден. Дългови финансови инструменти са кредити, аванси, облигации и други подобни, които се отличават от тези без М (акции, дялове и пр.) именно с това, че имат краен срок за уреждане чрез паричен поток, който трябва да се влече у издателя на инструмента. Съответно, М на даден финансовый инструмент прави възможно определянето на паричния поток и свързаните с него надеждност, срочност.

Машини, съоръжения и оборудване (machinery and equipment). Група дълготрайни материални активи, към които се причисляват активи, използвани в производствената, търговската или друга дейност на предприятието и които имат съответните технически характеристики. В тази група влизат енергетични и двигателни машини и оборудване, производствени машини и оборудване, подемни машини, инструменти и

оборудване, измервателни и регулиращи уреди, инструменти и принадлежности, инженерно-технически съоръжения, предавателни устройства и други подобни. Транспортните средства, компютърните устройства и системи, както и активи, предназначени за административно оборудване, които въпреки че могат да имат технически характеристики на машини, съоръжения и оборудване, обикновено се класифицират отделно в съответни други групи.

Междинен одум (interim audit). Одум на финансов отчет, изготвен за междинен период.

Междинен данък върху дохода (interim income tax). Данък върху дохода, определен за междинен период. МДД се различава от окончателния годишен данък върху дохода и е възможно да няма отношение върху дължимия данък на администрацията. В такива случаи МДД се определя единствено за целите на справдиво представяне на финансата информация и на чистата печалба в частност.

Междинен дивидент (interim dividend). Дивидент, който е определен, заработен и/или разпределен в междинен отчетен период преди одобрението от акционерите на тяхното годишно събрание – най-често на полугодие или тримесечие. При изплащане на МД е необходимо ръководството да направи обосновани разчети за това, че годишната сума, която предприятието ще има на разположение за разпределение под формата на дивиденти на акционерите, ще бъде достатъчно голяма, за да покрие междинно изплатените дивиденти. В България няма регламент за изплащане на МД. Съгласно Търговския закон се предвижда плащането на дивиденти единствено на базата на одобрения от акционерите годишен финансов отчет.

Междинен отчет – финансова отчет за междинен период (interim financial statement). Той може да бъде или пълен финансов отчет съгласно Международен счетоводен стандарт, съдържащ всички финансовые отчети – баланс, отчет

за доходите, отчет за паричните помощи и отчет за собствения капитал, както и оповестяване на счетоводните политики, пояснителни бележки и други оповестявания или съкратени финансови отчети и подбрани оповестявания.

Междинен период (interim period). Период в рамките на едногодишния период между две годишни финансови отчета. МП на отчитане обикновено са ограничени от края на тримесечията – 3, 6 и 9 месеца.

Междинен финансов резултат (interim profit or loss). Печалба или загуба за междинен отчетен период.

Мениджър по счетоводство/одит (accountant/audit manager). Позиция на член на персонала в счетоводно или одиторско предприятие, която се характеризира със значителни отговорности по изпълнението на ангажименти, проекти и въобще обслужването на клиента, взаимоотношенията с ръководството на клиента, управление на екипа за изпълнение, контрол на качеството, както и по-общи функции като отчитане на дейността, обучение на персонала и т.н. Нивото на мениджърите (което обикновено включва и позицията на старши мениджър) е нивото непосредствено след най-високото ниво в тази фирма – нивото на сътрудници, които носят цялостната отговорност за дейността на предприятието, изпълнението на ангажиментите и обслужването на клиентите, а в случаите на изпълнение на независим финансов одит – за изпълнението на одита в съответствие с приложимите стандарти и съдържанието на одиторския доклад.

Международен валутен фонд (International Monetary fund). Международна екстрамериториална организация, която има за цел да осъществява международно сътрудничество в областта на паричната стабилност, улеснява балансирания международна търговия и предоставя ресурси за подкрепа на членовете си по отношение на баланса на плащанията и да под-

помага борбата с бедността. В МВФ членуват 187 страни. МВФ е специализирана агенция на ООН, но има своя самостоятелен устав, управленска структура и финанси. Членовете са представени чрез квоти, измервани относителния размер на съответната икономика. МВФ следи за икономическото състояние на страните членки и ги предупреждава за рисковете, които вижда в перспектива, и предоставя съответни съвети в областта на икономическата, търговската и финансова политика. МВФ е съществен кредитор, който най-често действа като кредитор от последна инстанция, но също така предоставя техническа помощ за подпомагане управлението на икономиките и финансите на страните членки. МВФ възниква в резултат на последиците от Втората световна война със задачата да наблюдава международната парична система, да осигури стабилност на валутите и улесни търговията. Това се постига чрез системата на фиксирани валутни курсове, която трае до 1971 г., когато се въвежда свободното плаване на курсовете на валутите. Една от главните задачи на МВФ в този период е да подпомага страните членки да осигурят стабилност и да се преобратят с последствията. В ново време МВФ посвещава значителна част от дейността си на т.нр. новопоявявящи се пазари и по-бедните страни, където се явява като основен източник на финансов ресурс с благоприятна цена, която не може да се постигне на финансовите пазари. МВФ действа и като кредитор от последна инстанция тогава, когато страна членка поради влошена кредитоспособност частично или напълно загуби достъп до алтернативни финансови ресурси на свободните финансови пазари. През 1969 г., като част от усилията за подкрепа на системата на фиксирани валутни курсове, МВФ създава своя квази валута – т.нр. „Специални права на тираж“ (СПТ). СПТ е международен резервен актив, базиран е на кошница от четири основни международни валути (долар на САЩ, Евро, Британски паунд и Японска юена) и може да се обменя свободно с други валути. В момента СПТ възлизат на 204 милиарда, което е еквивалент на около

320 милиарда долара. СПТ въсъщност са право на досътъп до свободен ресурс за наемане от страните членки. СПТ се аллокират на страните членки на базата на утвърдена система и процедури. МВФ е базиран във Вашингтон, окръг Колумбия, САЩ.

Международен конгрес на счетоводителите (World congress of accountants). Международен форум на професионалните счетоводители, а също така на висши представители на правителства, регулативни органи, бизнеслидери, на който се обсъждат проблемите на финансово-счетоводството, финансовата информация и значението им за стабилността на пазарите, тенденциите за развитие на професията. Въпреки че МКС е мероприятие от календара на МСС, той не е орган на МСС и не се организира и провежда от МСС, а от индивидуално избран член на МСС. Въпреки това МСС силно подкрепя и активно участва в работата на МКС. МКС се провежда със значителни прекъсвания от 1904 г. До 2009 г. са проведени 17 конгреса, като в последните му издания е въведена периодичност от 5 години.

Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО) (International Financial Reporting Standards (IFRS)). Най-разпространената международно призната база за изговяне и представяне на финансова информация във финансовите отчети. Издател на МСФО е Бордът по Международни счетоводни стандарти (БМСС), напълно независим орган за счетоводни стандарти, излъчван от фондацията на попечители. МСФО са цялостна развита система за финансово отчитане, която обхваща широк кръг от стандарти за признаване, оценка, представяне и оповестяване на финансова информация във финансовите отчети. За разлика от редица други национални системи от счетоводни стандарти, вкл. тези на САЩ, Германия, Франция и други, МСФО са „стандарти, базирани на принципи“, което предполага установяване на принципи и подходи вместо на структурно и изчерпателно прописани правила. Това прави МСФО значи-

телно по-всеобхватна база, тъй като изложените там принципи са универсално приложими при всякакви конкретни ситуации за разлика от принципа на правилата, където всеки конкретен случай трябва да е идентифициран, описан и счетоводното му третиране да бъде дадено изчерпателно и акуратно. МСФО е общото наименование на Международните счетоводни стандарти – МСС (вик Международните счетоводни стандарти) и Международните стандарти за финансово отчитане. МСС е използваното наименование на стандартите, издавани от БМСС до 2001 г., когато беше проведена реформата в цялата система за разработване и издаване на МСФО. Стандартите, издадени до тогава, запазваха наименованietо и номерацията си, включително и при последващи ревизии и преиздавания. От този момент нататък обаче БМСС започва разработването и издаването на стандарти с нова номерация под наименованietо МСФО по теми и въпроси, необхванати от МСС. МСФО също така е и възприетото наименование на съвкупната база от МСС и МСФО. Исторически МСФО (под наименованietо МСС) са възникнали през 1973 г. с цел да установят проста и разбираема концепция за финансово счетоводство, която да послужи на развиващите се страни в Латинска Америка и Азия при преминаването им към пазарна икономика и отварянето им за чуждестранни инвестиции. Тази стратегия е била валидна почти до края на миналия век. Промяна настъпва с демократизирането на Централна и Източна Европа, където МСС се оказват най-удобният наличен заместител на счетоводството от бюджетен, казов тип, възприето през периода на планова икономика. През 2001 г. е извършена най-значимата реформа в МСФО като Реформата в МСС – част от която е и преименуването на стандартиите от МСС на МСФО, чиято цел е да развие МСФО като глобална база за представяне на финансова информация. Тази стратегия се изпълнява в следните направления: 1) Органът по МСФО – Комитета за Международни счетоводни стандарти от структура към Международната федерация на счетоводителите се пре-

върна в напълно независима организация, изградена като фондация с попечители и независим професионален 16-членен Борд за Международни счетоводни стандарти (БМСС), 2) концепцията за съдържанието на стандартите беше преразгледана и променена, като се премахна възприетият до тогава принцип на препоръчителен и алтернативен подход и 3) реформата в стандартите беше подкрепена от споразумение с органа по стандартите в САЩ (FASB) за т.нр. проект за конвергенция, който цели възприемане на МСФО и от американските регулатори. С така възприетата нова стратегия към 2015 г. МСФО ще се превърне в единна глобална база за финансово отчитане, възприета практически от всички страни в света. Европейският съюз приема МСФО като задължителни за предприятията от публичен интерес от 2005 г. Към края на 2009 г. по данни на Deloitte Touche Tohmatsu МСФО са разрешени като база за финансово отчитане за предприятия от публичен интерес в над 130 страни, в това число в 90 страни МСФО са единствената задължителна база за всички предприятия от този вид. В групата влизат всички страни от Европа, страни от Латинска Америка, Азия, Австралия и Океания. В около 70 страни МСФО са разрешени или задължителни и за всички останали, неотразузвани на борсата предприятия. МСФО ще бъдат възприети от Бразилия и Канада през 2010, Индия и Корея от 2011 и Япония от 2016 г. През 2011 г. регулаторните органи в САЩ ще вземат решение за годината, в която МСФО ще бъдат въведени като единствени и в САЩ. Очаква се това да стане между 2014 и 2016 г.

Международни счетоводни стандарти (МСС) (International Accounting Standards (IAS)). 1) База за изготвяне на финансово отчети, предсътвенник на Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), прилагана от 1973 г. до 2001 г. 2) Част от МСФО в сила от 2001 г., отнасяща се до теми, въпроси, области и проблеми, за които са били публикувани и влезли в сила стандарти до 2001 г. (виж *Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО)*).

Международни одиторски стандарти (МОС) (International Standards on Auditing (ISA)). Становища (според различните преводи – също изявления, изложения) на Международната федерация на счетоводителите (МФС, IFAC), най-съществената част от международните стандарти за изразяване на сигурност, представляващи широко разпространена база за изпълнение на независими одити на историческа финансова информация (финансови отчети). МОС обхващат всички области и въпроси свързани с одита на финансово отчети като: цел на одита, одиторски ангажимент, одиторска документация, отговорности на ръководството и на одитора, планиране на одита, вътрешен контрол в одитираното предприятие и значението му за одита, одиторски доказателства, използване на външни експерти, приключване на одита и одиторски доклади. Подобно на МСФО първоначално МОС са възприемани и прилагани от нововъзникващите пазарни икономики в Южна Америка, Азия и Централна и Източна Европа, като с течение на времето и с развитието на стандартите те придобиват нарастващо значение и в други части на света. С директива на Европейския съюз от 2006 г. МОС са задължителни за прилагане при изпълнение на независими финансови одити в Европейския съюз. В България МОС се прилагат от 2001 г.

Международна организация на висшите одиторски институции (International Organisation of Supreme Audit Institutions) (INTOSAI). ИНТОСАЙ е професионална организация на Върховни одитни институции (ВОИ) на страни, включени в състава на ООН или специализирани агенции. ВОИ имат съществена роля при одита на държавните отчети и операции и при наследчаване на стабилно финансово управление и отчетност на техните правителства. ИНТОСАЙ е основана през 1953 г. в Куба с първоначално участие на ВОИ от 34 страни, които нарастват впоследствие до 183. Декларацията от Лима за „Указания за правила за одитиране“, приема на IX конгрес и известна като Magna Carta на държавния одит, осигурява филосо-